

Kittilä 2023

**Koutaniemen asemakaavan
arkeologinen inventointi**

Jaana Itäpalo 13.12.2023

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan ArkeologiaPalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kittilässä Koutaniemen asemakaavan alueella. Maastotyön suoritti FM Jaana Itäpalo 11.6.2023. Työn tilaajat ovat Kittilän kunta ja Sweco Finland Oy.

Kohdealue sijaitsee Sirkassa Levitunturin länsipuolella Immeljärven pohjoispuolella, inventoitu alue oli n. 3,6 hehtaaria. Suunnittelualueelta tunnettiin ennen inventointia pyyntikuoppakohde *Kuorsajoki* (Museoviraston muinaisjäännösrekisteritunnus 261010095). Inventoinnissa havaittiin, että pyyntikuopat ovat sijainneet kaavan ulkopuolella ja ne ovat tuhoutuneet. Uutena kohteena huomioitiin 1900-luvun vesimyllyn paikka Korsajoen suulla.

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1 Tutkimushistoria.....	3
2.2 Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	6
5. Tulokset	9
6. Yleiskartta.....	9
7. Kohdelista.....	9
8. Kohdetiedot.....	10
9. Aineistoluettelo.....	13

Kansikuva: Immeljärven koillisranta, kuva lounaaseen.

1. Perustiedot

Selvitysalue: Koutaniemen asemakaava, inventointialue n. 3,6 ha
Tilaaja: Kittilän kunta
Laji: osainventointi
Karttanumerot: TM35-lehtijako MML U4422L (mk 1:20 000), vanha yleislehtijako 274110 MML (mk 1:20000)
Korkeus: n. 194 – 205 m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: -
Inventointilöydöt: -
Aiemmat tutkimukset: 1995 Hannu Kotivuori, Kuorsajoki, tarkastus.

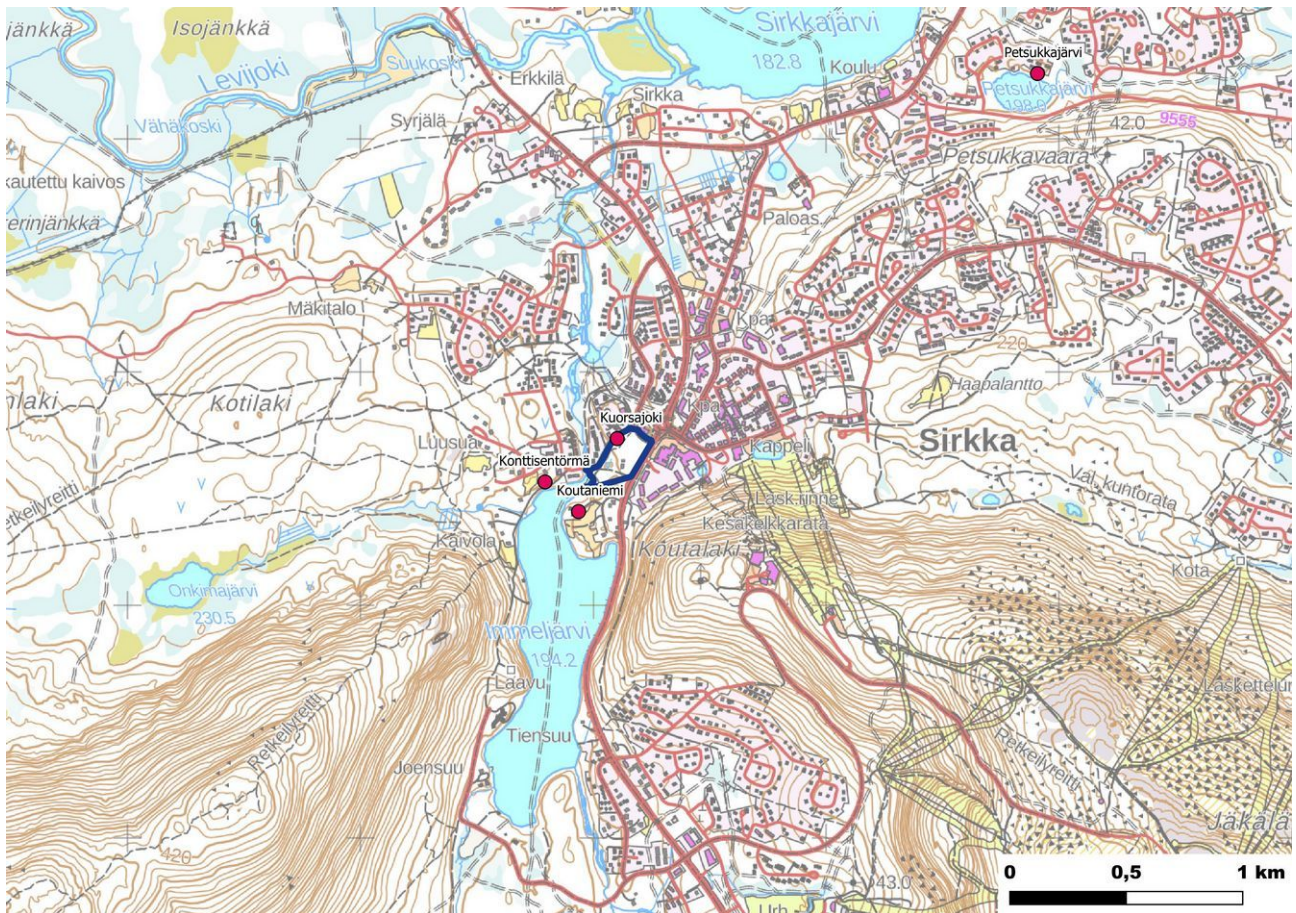
Kaavan yleissijainti. Taustakartta Mml 5/2023.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Kittilässä suoritettiin Koutaniemen asemakaavan alueella kesäkuussa 2023 arkeologinen maastoinventointi. Noin 3,6 hehtaaria laaja suunnittelualue sijaitsee Immeljärven pohjoispuolella Kätkänrannantien ja Levintien välissä. Inventointialue on metsämaata, samaa tilaa ja sillä sijaitsee omakotitalo. Alueelta tunnettiin Kuorsajoen kohde, missä on pyyntikuoppia (Museoviraston muinaisjäännösrekisteritunnus 261010095). Esityövaiheessa havaittiin, että rekisteriportaalin kohdekoordinaatit sijaitsevat eri kohdassa kuin mihin kohde on merkitty vuoden 1995 inventointiraporttiin.

2.1. Tutkimushistoria

Immeljärven ympäristön arkeologisia kohteita on selvitetty vuonna 1995 Lapin maakuntamuseon toimesta liittyen Kätkän osayleiskaavan laadintaan. Käytettävissä olevien arkistotietojen perusteella kaavan alueelle tai sen tuntumaan ei olisi kohdistunut muita arkeologisia tutkimuksia.

Inventointialue ja ennen inventointia Museoviraston rekisteriportaalin merkityt tunnetut kohteet (luettu 16.7.2023). Taustakartta Mml 5/2023.

2.2. Menetelmä

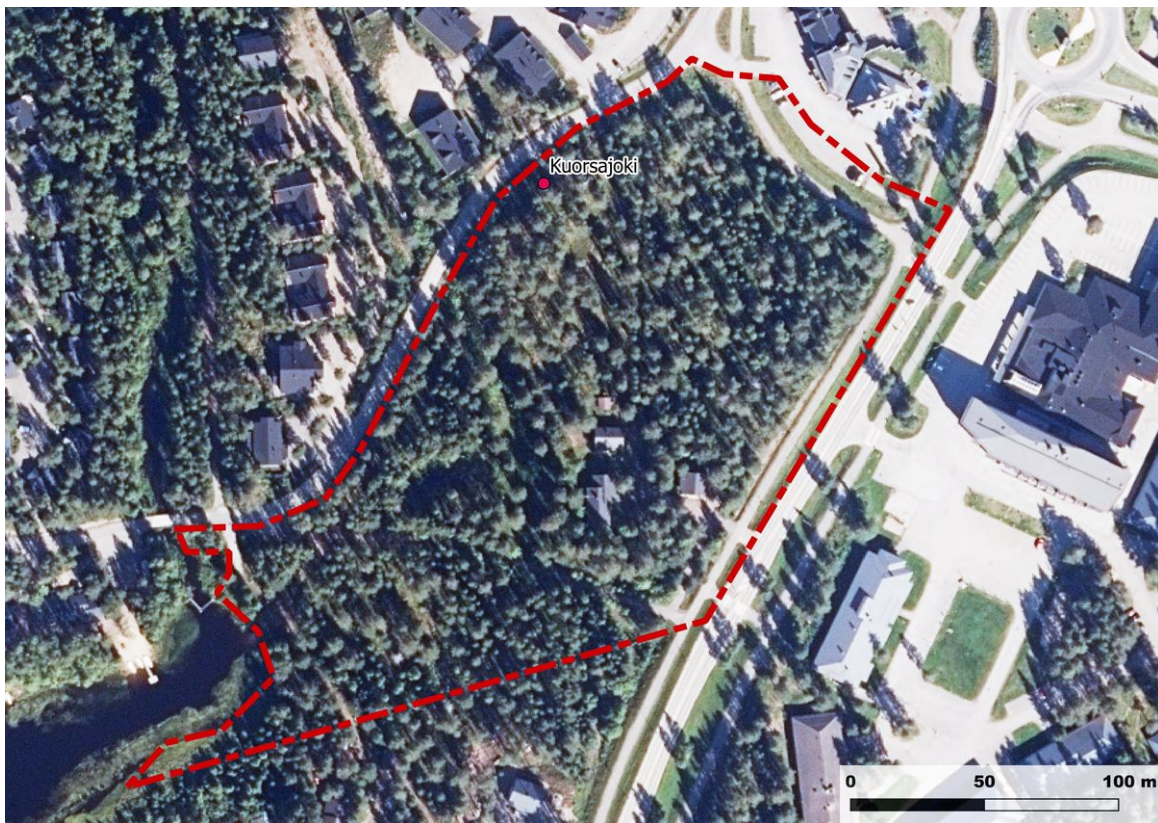
Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten raporttitietoihin, Maanmittauslaitoksen maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Asutushistoria ja historialliset elinkeinot on selvitetty kirjallisuuden ja vanhojen karttojen avulla.

Kittilän isonjaon toimitukset on tehty 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella, joten tarkempaa vanhempaa karttamateriaalia ei ole, vanhempaa asutusta ja maankäyttöä on kuitenkin voitu arvioida isommassa mitakaavassa olevien 1800-luvun karttojen avulla. Lähihistorian maankäytön vaikutuksia maisemaan ja mahdollisiin arkeologisiin kohteisiin arvioitiin maastohavainnoinnin lisäksi mm. vanhimpien peruskarttojen avulla, vanhin peruskartta on vuodelta 1968.

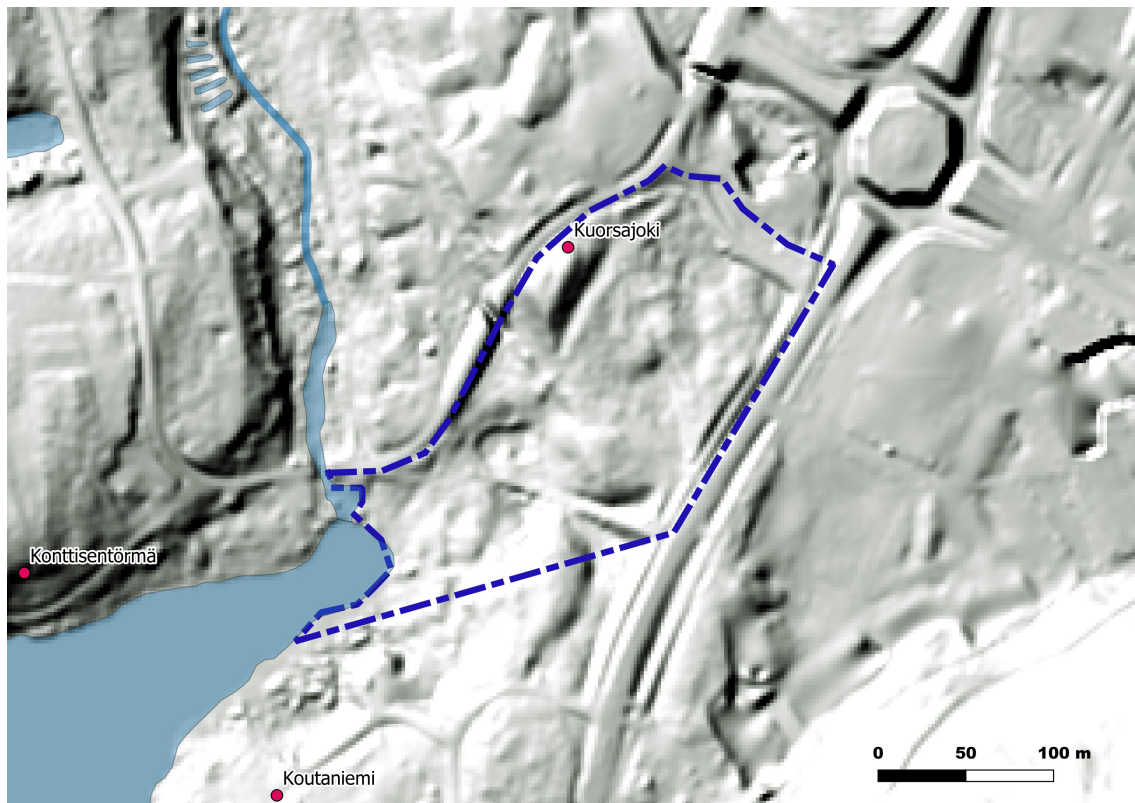
Kenttätömenetelmät olivat pintahavainnointi, valokuvaaminen ja kairaus käsikairalla. Työssä käytettiin EG-NOS-yhteensopivaa paikannointia Garmin GPSmap 62s ja QuantumGis -paikkatieto-ohjelmaa.

3. Maisema, topografia ja geologia

Kohdealue sijaitsee Immeljärven pohjoispuolella Kätänrannantien ja Levintien välissä, lounaassa se rajautuu Immeljärveen ja Korsajokeen. Alue on notkelmaista mäntymetsää ja sillä esiintyy selviä korkeuseroja. Maaperä on kiviikkoista, rannan tuntumassa maaperä muuttuu hienojakoisemmaksi, alavimmat kohdat ovat jonkin verran soistuneita. Korkeimmalla kohdalla on omakotitalo. Alueella kulkee polkuja.

Inventointialue ortokuvalla, tausta-aineistot Mml 5/2023. Museoviraston rekisteriportaalin alueelle oli merkitty Kuorsajoen pyyntikuoppakohde (luettu 16.7.2023).

Kohdealue vasten vinovalovarjoste 2 m DEM, vesistöt sinisenä. Tausta-aineistot Mml 7/2023 ja Suomen ympäristökeskus https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto. Museoviraston rekisteriportaalin merkityt kohteet ennen inventointia (luettu 16.7.2023).

2. Mäen reunaa alueen kaakkoisreunalla, koilliseen.

3. Keskivaiheilla sijaitsee kaivettu lampi, länteen.

2. Polku alueen pohjoisosassa, etelään.

3. Moderni kuoppa pohjoisosassa, pohjoiseen.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue on supra-akvaattista ja sijaitsee n. 194 – 205 m mpy – jääkauden jälkeen se paljastui kuivana maana. Alueelta oli mahdollista löytää kohteita kaikilta esihistoriallisilta aikakausilta. Entuudestaan siltä tunnettiin Kuorsajoen ajoittamaton pyyntikuoppakohde, jonka kohdekoordinaatit on merkitty rekisteriportaaliin Kätkärrannantien eteläpuolelle. Vuoden 1995 raporttiin kohteen kaikki pyyntikuopat on kuitenkin merkitty Kätkärrannantien pohjoispuolelle kohdalle, missä sijaitsee nykyään hotelli ja loma-asuntoja.

Kohdealueen ulkopuolella lähimmät tunnetut arkeologiset kohteet sijaitsevat n. 100 m kaavasta etelään Koutaniemessä ja vajaa 200 m länteen Immeljärven pohjoisrannalla Konttisentörmän eteläreunalla. Koutaniemen kohteessa (261010096) mainitaan Kuivaniemen tilan alueella vanha lappalaisasuinpaikka eli asuinpaikkakenttä (gieddi) ja mahdollinen kalmisto. Konttisentörmältä (261010097) mainitaan myös asuinpaikkakenttä. Fyysisiä saamelaisasutuksen jäänteitä kohteista ei kuitenkaan ole ainakaan toistaiseksi paikannettu, tulkinta asuinpaikkakentiksi perustunee perimätietoon (Samuli Paulaharju) ja paikan topografiaan.

Immeljärven uudisasutus on syntynyt 1800-luvun alusta lähtien (ks. esim. Paavo Riihitammela, 2011, s. 4 ja 507), pohjoisrannalle Luusuaan perustettiin useita taloja. Järven rannoilla on ollut niittyjä ja laidunmaata. Immeljärveen liittyy useita tarinoita ja perimätietoa, mm. Sirkkan ensimmäisen asukkaan kerrotaan asettuneen järven pohjoisrannalle Luusuaan eli Konttiseen. Immeljärvi on ollut saamelaisten pyhä järvi.

Kohdealueen halki on kulkenut talvitie Sirkkaan, jonka paikkeilla kulkee osin nykyinen polku tai ulkoilureitti. Korsajoen suulla on sijannut vesimylly ainakin 1900-luvun puolivälin tienoilla, myllyn ja siihen liittyvät patorakenteet voi havaita vanhimmalla vuoden 1957 ilmakuvalla.

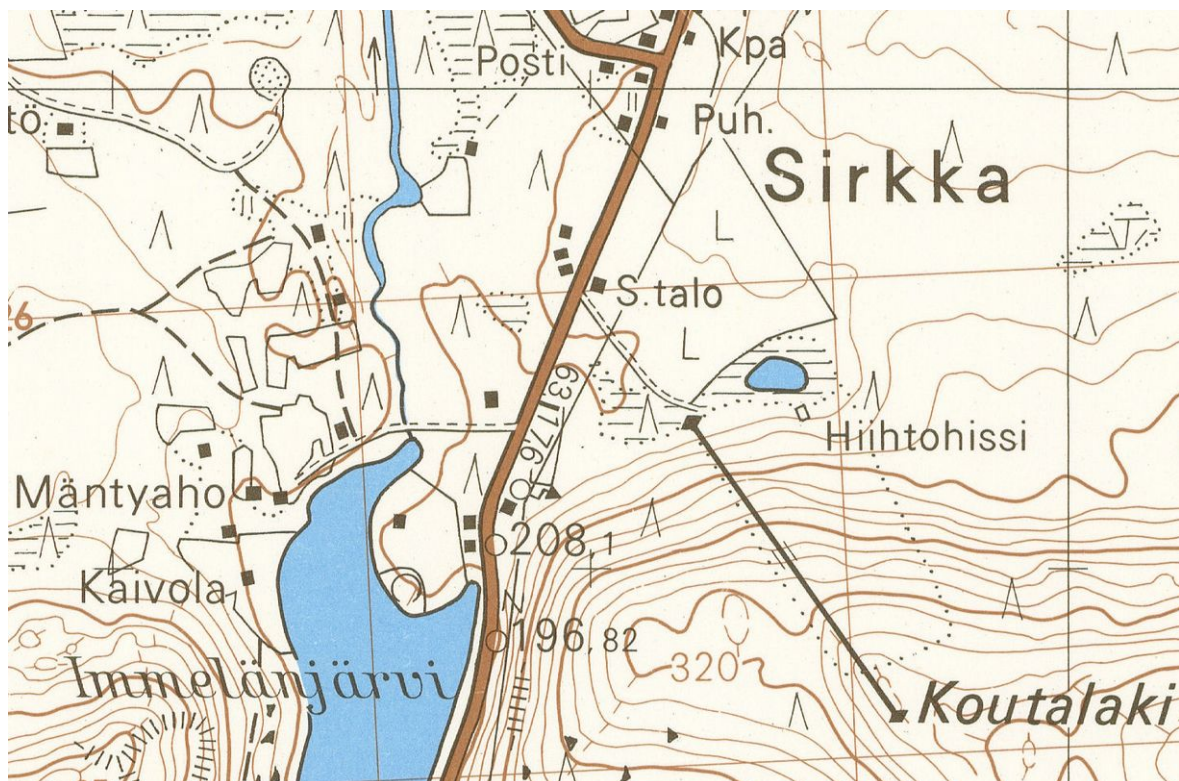

Samuli Paulaharjun vuonna 1920 kuvaama Immeljärven pohjoispää. Oikealla Korsajoen suu ja sen silloista Luusuan eli Konttisen asutusta. Kuva: Finna, Museovirasto, Kansatieteen kuvakokoelma KK3490:2596.

Saksalaisilla on ollut asemapaikka Kittilässä jatkosodan aikana. Vuoden 1995 inventointiraportissa mainitaan 2. maailmansodan aikaisia saksalaisasemia Immeljärven ja Ahvenjärven väliseltä kannakselta. Kohdealueella ei mainita olevan sodan aikaisia jäänteitä. Paikallisen tiedon mukaan Levitunturin Koutamaassa on ollut sodan aikaisia ampumahautoja ja kivilouhos.

Yksityiskohta vuosina 1861-1866 laaditusta kihlakunnan kartasta. Immeljärven pohjoisrannalle on nimetty Luusua ja Koutaniemi, kohdealueelle on merkitty kaksi kulkureittiä Sirkkajärven suuntaan, joista läntisempi sijoittunee osin vielä nykyiselle maastokartalle merkityn ulkoilureitin vaiheille. Kartta: Maanmittauslaitos, Kihlakunnankartta, Ica. 56 Geograf. karta öfver en del af Finska Lapmarken.

Yksityiskohta vuoden 1968 peruskartasta. Kohdealueella oli yksi talo, Korsajoen itäpuolella itä-länsisuunnassa kulkeva tie on nykyään ulkoilureitti. Immeljärven pohjoisranta oli suureksi osaksi peltoa ja niittyä. Kartta, 274110, Maanmittauslaitos, <http://vanhatpaineetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa havaittiin, että alueella ei ole sijainnut rekisteriportaaliin merkittyjen koordinaattien kohdalla pyyntikuoppia, vaan ne ovat sijainneet kohdealueen ulkopuolella Kätkänrannantien toisella puolella, missä sijaitsee nykyään hotelli ja lomahuoneistoja. Pyyntikuoppien todettiin tuhoutuneen. Uutena kohteena huomioitiin Korsajoen suulla 1900-luvun puolivälissä toimineen vesimyllyn rakenteisiin liittyviä vähäisiä jääniteitä, kohde sijaitsee pääosin kaavan ulkopuolella.

13.12.2023

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Yleiskartta

Raportin kohteet Korsajoki 1 ja Kuorsajoki. Taustakartta Mml 5/2023.

7. Kohdelista

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	status
1. Korsajoki 1	10	Työ- ja valmistuspaikat /vesimyllyt	moderni	1	KP
2. Kuorsajoki	11	Työ- ja valmistuspaikat /pyyntikuopat	ajoittamaton	1	(MJ)

Status:(MJ) tuhoutunut muinaisjäänös, KP muu kulttuuriperintökohde.

8. Kohdetiedot

1. Korsajoki 1			
Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	U4422L
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	274110
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7522713,616 I: 407103,388
Tyypin tarkenne	vesimyllyt	N2000	Z n. 194-195 m
Ajoitus	moderni	Koordinaattiselite	Joensuun länsiranta, gps-mittaus
Aiemmat tutkimukset		Inventointimenetelmät	pintahavainnointi, kairaus
Kuvaus: Immeljärvestä pohjoiseen virtaavan Korsajoen suulla pienen leventymän kohdalla ennen Kätänrannantietä ylittävää siltaa. Paikalla on 1900-luvun puolivälin paikalle toimineen vesimyllyn jäänteitä. Vesimylly ja siihen liittyvät patorakennelmat erottuvat vanhimmissa vuosien 1957 ja 1964 ilmakuvissa (ks. Paikkatietoikkuna, https://www.maanmittauslaitos.fi/kartat-ja-paikkatietot). Myöhemmässä vuoden 1991 ilmakuvassa myllyä ei enää ole. Myllyä ei ole merkitty yhdelläkään vanhalla perus- tai muulle kartalle. Ilmakuvien perusteella ei voi varmuudella päätellä kummalla puolella jokea itse myllyrakennus on sijainnut. Joessa oli joitakin osin veden pinnalla näkyviä ja osin veden alla olevia betonilohkareita. Länsirannassa oli vesirajassa joensuun suuntaisesti yksi n. 1,5 m pitkä ja n. 25 cm paksu hirsi kasvillisuuden alla. Havaitut jäänteet sijaitsivat pääosin kaavan ulkopuolella. Näkyvyys paikalla oli kohtuullisen hyvä; veden pinta oli melko alhaalla, näkyvyyttä haittaavaa lehtipuustoa oli jonkin verran joensuun itärannalla. Myllyn paikasta vajaa 20 m etelään on joensuun suussa nykyisin verkkoeste.			
Ehdotus suojavyöhykkeeksi:		-. Kohde arvioitiin tuhoutuneeksi.	

Korsajoki 1, kohdekoordinaatit ja kohderajaus. Taustakartta Mml 6/2023.

Myllyn paikka on sijainnut leventymän kohdalla, joen itäreunalla on nuolen osoittamassa kohdassa kasvillisuuden peittämä betonilohkare, kuva pohjoiseen.

Betonilohkareita joen länsilaidalla, luoteeseen.

Kasvillisuuden peittämä hirs joen länsirannalla, itään.

2. Kuorsajoki

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	261010095	TM35-lehtijako	U4422L
Laji	Kiinteä muinaisjäänös, tuhoutunut	Vanha yleislehtijako	274110
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7522714 I: 407103
Tyyppin tarkenne	pyyntikuopat	N2000	Z n. 202,50-205 m
Ajoitus	ajoittamaton	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Aiemmat tutkimukset	1995 Hannu Kotivuori, tarkastus	Inventointimenetelmät	pintahavainnointi, kairaus

Kuvaus: Kuorsajoen pyyntikuoppakohteen kohdekoordinaatit on merkitty rekisteriportaaliin Kätkänrannan-tien eteläpuolelle Levin matkailuneuvonnasta n. 100 m lounaaseen. Vuoden 1995 raportin karttaan ne on kuitenkin merkitty tien pohjoispuolelle kohdalle, missä sijaitsee nykyisin hotelli ja loma-asuntoja. Pyyntikuoppia mainitaan kolme, vuoden 1995 raportin karttaan on merkitty vielä yksi tarkemmin määrittelemätön kuoppa n. 100 m edellisistä etelään, tämä kohta sijaitsee myös kaavan ulkopuolella nykyisten loma-asuntojen alueella. Vuonna 1995 havaitut pyyntikuopat ovat tuhoutuneet. Kohdekoordinaattien kohdalla on pieni n. 1,5 m halkaisijaltaan oleva ja n. 30 cm syvä moderni kuoppa hyvin kivikkoisella maapohjalla, kyseessä ei ole pyyntikuoppa.

Kohteen nimenä mainitaan Kuorsajoki, mutta missään yhteydessä ei löytynyt tietoa, että jokea olisi joskus näin nimitetty eikä sitä ole vanhoille kartoille sen nimisenä merkitty, kysymyksessä on siis Korsajoki.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi:

–.

Kartalle merkitty rekisteriportaalin kohdekoordinaatit, pyyntikuopat ovat sijainneet tien pohjoispuolella, joka on rakennettua. Taustakartta Mml 6/2023.

Kohdekoordinaattien paikkeilla on n. 1,5 m halkaisijaltaan oleva moderni kuoppa, kuva lounaaseen.

9. Aineistoluettelo

Arkistoaineisto

Kansallisarkisto, Maanmittauslaitos, Kihlakunnankartta, Ica. 56 Geograf. karta öfver en del af Finska Lappmarken

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Finna, Museovirasto, Kansatieteen kuvakokoelma KK3490:2596

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Paikkatietoikkuna, <https://www.maanmittauslaitos.fi/kartat-ja-paikkatietot>

Suomen ympäristökeskus, [Avoin tieto - syke.fi](http://avoin.tieto-syke.fi)

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus:

Johansson, Peter, Jääjärvet. Pohjois-Suomen maaperä (Johansson, P. ja Kujansuu, R. toim.). Geologian tutkimuskeskus. 2005.

Lokio, Jarmo, Lapin kulttuuriympäristöohjelma. Lapin ympäristökeskus. 1997.

Riihitammela, Paavo, Hanhivaara, Eira, Raudus ja Tepasto suvuissa mukana. 2011.